

Ιωάννα Αθανασοπούλου

Η περίπτωση της Κέρκυρας. Μύθοι και πραγματικότητα της εκπαίδευσης των Τσιγγανοπαίδων

Μετά από δυο χρόνια συναντιόμαστε πάλι στα Γιάννενα, προκειμένου να παρουσιάσουμε την εκπαίδευση των τσιγγανοπαίδων στις περιοχές μας και να καταδείξουμε τα προβλήματα που παρουσιάζονται. Προσωπικά θα προσπαθήσω να καταδείξω και κάποια συμπεράσματα, αποτέλεσμα κάποιων χρόνων ενασχόλησης με την εκπαίδευση των τσιγγανοπαίδων. Λέγομαι Αθανασοπούλου Ιωάννα, συνεργάζομαι από το 1997 με το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, από το 2001 εργάζομαι και στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο σε κάποιο ερευνητικό μεταπτυχιακό πρόγραμμα και είμαι και υποψήφια διδάκτωρ του κ. Γκότοβου και το θέμα μου, αν σας ενδιαφέρει είναι: « Η Ιστορία των τσιγγάνων στην Κέρκυρα».

Και αν μου επιτρέπετε να μιλήσω δυο λεπτά για αυτό, οι τσιγγάνοι έχουν μεγάλη ιστορία στην Κέρκυρα. Ιστορικά από το 1475 υπάρχει μια παρουσία τσιγγάνων στο νησί και θα λέγαμε ότι τα ΓΑΚ(Γενικά Αρχεία Κράτους) μας βοηθούν πάρα πολύ στο να μάθουμε λίγα πράγματα για την ιστορία της συγκεκριμένης ομάδας. Και να πω ότι για την περιοχή της Κέρκυρας δεν υπήρχε αναστολή του προγράμματος το 2001 και συνεχίσαμε κανονικά να πηγαίνουμε στα σχολεία, και μάλιστα διακινδυνεύοντας μερικές φορές, θα πω χαριτολογώντας, όσον αφορά στην αξιοπιστία μας. Υποστηρίζαμε ότι υπάρχει το πρόγραμμα, ότι ήμασταν εκεί για να βοηθήσουμε, και κάποιες υπογραφές είναι αυτές οι οποίες κωλυσιεργούν ή αποτελούν τροχοπέδη στην όλη διαδικασία.

Συνεχίζοντας με την παρουσίαση θα ήθελα να αναφερθώ αρχικά στους στόχους και στα αποτελέσματα των δυο τελευταίων ετών, δηλαδή για το 2001-2003 στην Κέρκυρα. Επίσης, και μια μικρή αναφορά θα γίνει όσον αφορά στους μύθους και στην πραγματικότητα γύρω από την εκπαίδευση των τσιγγανοπαίδων. Αυτό θα πρέπει να πω ότι αφορά αποκλειστικά στο νομό της Κέρκυρας. Δεν έχω καμία διάθεση να γενικεύσω κάποιες καταστάσεις και κάποια συμπεράσματα. Είναι προσωπικές απόψεις και συμπεράσματα, που βέβαια είναι στοιχειοθετημένα και αφορούν το νομό της Κέρκυρας.

Πολύ σύντομα να αναφέρω ότι στην περιοχή της Κέρκυρας κατοικούν 400 τσιγγάνοι σε δυο μεγάλους καταυλισμούς, που είναι στο δήμο Παρελίων, ενώ υπάρχει ακόμη ένας μικρότερος στην περιοχή της Λευκίμμης. Οι τσιγγάνοι αυτοί είναι

μόνιμοι στην περιοχή αυτή, δηλαδή οι μετακινήσεις τους γίνονται μόνο όταν υπάρχουν επαγγελματικοί λόγοι και έχουν και ιδιοκτησίες. Ο χώρος που κατοικούν είναι ιδιόκτητος.

Πρώτο απ' όλα, το 2001-2003 οι στόχοι μας ήταν οι εξής: να καταργήσουμε το προπαρασκευαστικό τμήμα, που ίσχυε και που λειτουργούσε μέχρι τότε, η μείωση της διαρροής, η εξασφάλιση ευνοϊκού κλίματος φοίτησης των τσιγγανοπαίδων, ο εμβολιασμός, η ενισχυτική διδασκαλία, η ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών και η ενημέρωση γύρω από την εκπαίδευση των ατόμων που έχουν ρόμικη καταγωγή και η επισήμανση των τυχόν προβλημάτων που προκύπτουν. Πρωταρχικός πάντως στόχος ήταν η δημιουργία θετικού κλίματος με όλους τους φορείς και ιδιαίτερος με την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, γιατί αυτό το κλίμα δεν ήταν δεδομένο.

Η κατάργηση του προπαρασκευαστικού τμήματος ήταν ένα αίτημα των τριών-τεσσάρων τελευταίων χρόνων και αυτό, γιατί ήταν απομακρυσμένο από τις σχολικές μονάδες και, όπως θα δούμε στην συνέχεια, δεν υπήρχε παραγωγή εκπαιδευτικού έργου, και μάλιστα η κοινωνικοποίηση ήταν κάτι άγνωστο για τους μαθητές εκεί. Η διαρροή αυξομειώνεται και αν δούμε τα αποτελέσματα κατά χρονικά διαστήματα, βλέπουμε ότι αυτό συμβαίνει με καθοδική όμως τάση, δηλαδή όλο και λιγότεροι μαθητές εγκαταλείπουν το σχολείο.

Και προκειμένου να εξασφαλιστεί ευνοϊκό κλίμα φοίτησης των τσιγγανοπαίδων σε συνεργασία πάντοτε με την πρωτοβάθμια εκπαίδευση και με τον δήμο, πάρα πολύ σημαντική κίνηση ήταν να κατανείμουμε τους μαθητές σε όλες τις σχολικές μονάδες του δήμου, γιατί υπήρχαν αντιδράσεις στην αρχή κάθε σχολικής χρονιάς, υπήρχαν μεγάλα προβλήματα και στόχος μας ήταν να μεταφερθούν σε όλες τις σχολικές μονάδες του δήμου, για να αμβλυνθούν αυτές οι αντιδράσεις. Το κατορθώσαμε ύστερα από αρκετά χρόνια και πιστεύουμε ότι βοήθησε πάρα πολύ, ώστε να μην υπάρχουν προβλήματα στην έναρξη κάθε σχολικής χρονιάς.

Η αύξηση των εμβολιασμών, πάντοτε σύμφωνα με τα στοιχεία του ΠΙΚΠΑ, ανέρχεται σε ποσοστό 70-80%, ενώ δυστυχώς σε δύο μόνο σχολικές μονάδες επιτεύχθηκε ο στόχος της καθιέρωσης ενισχυτικής διδασκαλίας. Τις περισσότερες φορές ο δάσκαλος, ο οποίος θα χρησιμοποιούνταν για ενισχυτική διδασκαλία, πήγαινε στο σχολείο και συνήθως αναλάμβανε μια τάξη. Δε γινόταν πραγματικότητα η αποστολή του. Πολλές φορές η αλλαγή του προϊσταμένου συνέβαλλε στην αλλαγή του κλίματος και καθοριστική ήταν η βοήθεια της σχολικής συμβούλου στην

Κέρκυρα, της κ. Φούσου. Και αναφέρομαι σε αυτή, γιατί όντως η βοήθειά της ήτα, πάρα πολύ σημαντική.

Έχουμε ένα χάρτη του νομού όπου βλέπουμε τα σχολεία, στα οποία φοιτούν αυτή τη στιγμή τσιγγανόπαιδα. Τα περισσότερα σχολεία ανήκουν στο δήμο Παρελίων και είναι εκεί το σχολείο του Αγίου Ιωάννη, της Άφρας, Συναράδων, Κοκκινίου, Γιαννάδων, και Νεοχωρίου, που είναι στο νότο και στην περιοχή της Λευκίμμης. Για φέτος πρώτη φορά έχουμε και ένα παιδί στο ειδικό σχολείο, στο οποίο διαπιστώθηκε κάποιο πρόβλημα και θεωρήθηκε αναγκαία η φοίτησή του στο ειδικό σχολείο ύστερα βέβαια από ειδικό έλεγχο, που έγινε από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση και συγκεκριμένα από το ΚΔΑΙ, την υπηρεσία της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Φοιτά κανονικά στο ειδικό σχολείο και μάλιστα σημειώνει και πρόοδο. Είναι ακόμη το σχολείο των Κυνοπιαστών και των Καναλίων. Τώρα τα ποσοστά που βλέπουμε για τη φοίτηση των τσιγγανοπαίδων είναι και στην διάθεσή σας οποιαδήποτε στιγμή θελήσετε. Θα πρέπει να επίσης να σας πω ότι η περιοχή του Κοκκινίου φιλοξενεί δεκατρείς μαθητές προσχολικής ηλικίας. Τα υπόλοιπα σχολεία είναι δημοτικά.

Θα ήθελα να αναφερθώ στη διαρροή και στις αιτίες διαρροής στην περιοχή της Κέρκυρας, γιατί υπάρχουν κάποια ποσοστά διαρροής και οφείλονται κυρίως στη μετακίνηση, στην ποινική δίωξη κάποιου μέλους της οικογένειας. Δηλαδή μητέρες, οι οποίες βρίσκονται στη φυλακή και ο πατέρας αδυνατεί να στείλει το παιδί στο σχολείο και να το φροντίσει, καθώς επίσης η επαιτεία, η παιδική εργασία, η ανοχή των γονέων στη δυσaráσκεια των παιδιών τους από τα σχολικά δρώμενα. Επίσης και εκπαιδευτικοί λόγοι, όπως το σχολικό περιβάλλον, ο σύλλογος γονέων και κηδεμόνων, ακόμη και η απογοήτευση των μαθητών, έχουν ως συνέπεια την απομάκρυνσή τους από το σχολείο.

Ένα 15% της διαρροής οφείλεται στη μετακίνηση, ένα 2% στην ποινική δίωξη κάποιου μέλους της οικογένειας, ένα 18% στην επαιτεία και δυστυχώς αυτό το ποσοστό αυξάνεται σημαντικά και κυρίως το χειμώνα, που η ανεργία είναι μεγάλη και έτσι η επαιτεία γίνεται λύση για βιοποριστικούς λόγους. Μια άλλη αιτία διαρροής είναι η παιδική εργασία, ενώ μεγάλη εντύπωση μας έχει κάνει η ανοχή των τσιγγάνων γονέων στην δυσaráσκεια των παιδιών τους. Έτσι, καταλήγουν στο να λένε δικαιολογίες όπως: «μου το χτυπάνε και έτσι, γιατί να πάει σ' αυτό το σχολείο»; ή «γιατί να πάει σ' αυτό το σχολείο και να μην πάει στο άλλο»; Δυστυχώς, αυτή η ανοχή οδηγεί τους τσιγγάνους μαθητές εκτός σχολείου, καθώς και διάφοροι εκπαιδευτικοί λόγοι.

Υστερα λοιπόν από αυτή την περιληπτική αναφορά στα δεδομένα του νομού της Κέρκυρας, επιθυμία μας είναι να αναφερθούμε, κάνοντας μια μικρή παρέκβαση, σε κάποιες διαπιστώσεις που είναι αποτέλεσμα της ενασχόλησής μας με την φοίτηση των συγκεκριμένων μαθητών.

Τόσο η καθημερινή πρακτική, όσο και τα ποικίλα αναγνώσματα μας παραπέμπουν αρκετά συχνά σε μια τάση μαζοποίησης και γενίκευσης κάποιων απόψεων ή στην έκδοση κάποιων συμπερασμάτων, με αποτέλεσμα να κυριαρχεί η απόδοση ετικετών τόσο από μεγάλο μέρος του πληθυσμού, όσο και από την ίδια την εκπαιδευτική κοινότητα. Οι ετικέτες αυτές άλλοτε ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα και άλλοτε όχι. Πρέπει να τονίσουμε ακόμη μια φορά τον τοπικό χαρακτήρα αυτών των συμπερασμάτων.

«Μύθοι και πραγματικότητα λοιπόν στην εκπαίδευση των τσιγγανοπαίδων». Ακούμε πολύ συχνά ότι η αδυναμία συνειδητοποίησης εκπαιδευτικής αναγκαιότητας αποτελεί τροχοπέδη στη φοίτηση των τσιγγανοπαίδων. Η αποδοχή της συγκεκριμένης θεώρησης έρχεται σε αντίθεση με το συνεχώς αυξανόμενο ποσοστό φοίτησης των τσιγγάνων μαθητών. Στην περιοχή της Κέρκυρας κάθε οικογένεια έχει στείλει τουλάχιστον ένα μέλος της στο σχολείο.

«Η οικονομική ευμάρεια των οικογενειών συνηγορεί στη συμμετοχή τους στα εκπαιδευτικά δρώμενα». Η διαπίστωση αυτή ανατρέπεται στην Κέρκυρα. Έχει παρατηρηθεί ότι η διαρροή και η άτακτη φοίτηση είναι προνόμιο των υψηλότερων κοινωνικών στρωμάτων, ενώ αντίθετα οικογένειες οικονομικά ασθενείς στέλνουν κανονικά τα παιδιά τους στο σχολείο. Επίσης, η λειτουργία προπαρασκευαστικών τμημάτων συμβάλλει στην ταχύτερη παροχή μόρφωσης επιλύοντας ταυτόχρονα προβλήματα ένταξης. Δεν επιτυγχάνεται πάντα ο συγκεκριμένος στόχος. Η απομάκρυνση του προπαρασκευαστικού τμήματος απ' την υπάρχουσα σχολική μονάδα απομάκρυνε ταυτόχρονα τους μαθητές από την ευρύτερη μόρφωση, την κοινωνικοποίηση. Στην Κέρκυρα είχαμε ένα τμήμα προπαρασκευαστικό, το οποίο απείχε 3-4 χιλ. από την σχολική μονάδα του Αγίου Ιωάννη, και μπορώ να πω ότι δεν είχαμε κανένα εκπαιδευτικό αποτέλεσμα ούτε ως προς την απόδοση, αλλά ούτε και ως προς την κοινωνικοποίηση. Και γι' αυτό προσπαθήσαμε να καταργήσουμε αυτό το τμήμα και οι μαθητές να μεταφερθούν στις ήδη υπάρχουσες σχολικές μονάδες.

Αποτρεπτικό παράγοντα στη φοίτηση των μαθητών διαδραματίζει πάντοτε η μη τσιγγάνικη ομάδα, συνήθως σύλλογοι γονέων και κηδεμόνων. Δε συμβαίνει βέβαια σε όλες τις περιπτώσεις, αλλά συμβαίνει σε πολύ μεγάλο ποσοστό και ιδιαίτερα στην

Κέρκυρα τα προβλήματα είναι πολλά. Κάθε χρόνο στην έναρξη της σχολικής χρονιάς αντιμετωπίζουμε πάρα πολλά προβλήματα, αλλά όχι σε όλες τις περιπτώσεις. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του δημοτικού σχολείου των Συναράδων. Ο προσεκτικός χειρισμός της κατάστασης από τους εκπαιδευτικούς συντέλεσε στην ομαλή ένταξη των μαθητών. Οι αντιδράσεις συνήθως υποδαυλίζονται από άλλα συμφέροντα και από την ανοχή κάποιων εκπαιδευτικών. Διαδεδομένη είναι η πεποίθηση της αδυναμίας των τσιγγάνων μαθητών στο μάθημα της Γλώσσας και των Μαθηματικών. Η εμπειρία όλων των προηγούμενων ετών μας έχει καταδείξει την αυθαιρεσία του συγκεκριμένου συμπεράσματος.

Στην Κέρκυρα δε βλέπουμε κάτι τέτοιο. Υπάρχουν μαθητές, οι οποίοι είναι πολύ καλοί στα Μαθηματικά και στη Γλώσσα και κάποιοι που δεν τα καταφέρνουν καθόλου στα Μαθηματικά. Αυτό που ακούμε από πολλούς είναι ότι είναι πάρα πολύ καλοί στα Μαθηματικά, στην Πρακτική Αριθμητική και καθόλου καλοί στη Γλώσσα.

Η αδυναμία αντιμετώπισης ποικίλων προβλημάτων οφείλεται κυρίως στο ρατσισμό και στον ευρύτερο αποκλεισμό από τα διάφορα δρώμενα.

Οι τσιγγάνοι λοιπόν στην περιοχή της Κέρκυρας είναι αριθμητικά λιγότεροι σε σχέση με άλλες περιοχές, αλλά ταυτόχρονα και αρκετά απομακρυσμένοι μεταξύ τους. Η απουσία ενός συλλογικού οργάνου είναι εμφανής και οι συγκρούσεις τεράστιες. Το παρατηρούμε αυτό, διότι πάρα πολλές φορές δεν μπορούν να διεκδικήσουν κάποια πράγματα που αφορούν στην εκπαίδευση των παιδιών τους, γιατί δεν υπάρχει συνεννόηση μεταξύ τους και δεν μπορούν να εκπροσωπηθούν από κάποιο όργανο που θα διεκδικήσει κάποια πράγματα.

Οι μαθησιακές δυσκολίες αφορούν αποκλειστικά στους μαθητές οι οποίοι αδυνατούν να ενταχθούν στο σχολικό περιβάλλον. Παρατηρείται όμως μια εκπαιδευτική αδυναμία, η διγλωσσία. Αρκετοί μάλιστα δάσκαλοι μας πληροφορούν ότι δε μιλούν καθόλου Ελληνικά στην Κέρκυρα, δηλαδή στο σχολείο η γλώσσα τους είναι η Ρομανές. Η διγλωσσία αποτελεί πρόβλημα, αλλά δεν είναι μόνο προνόμιο των τσιγγάνων μαθητών. Μάλιστα, η Κέρκυρα είναι μια χαρακτηριστική περίπτωση μεικτών γάμων όπου ένα μεγάλο ποσοστό των οικογενειών, που ίσως αγγίζει και το 30%, δε μιλά ελληνικά στο σπίτι.

Η ύπαρξη μεγάλου αριθμού μαθητών στις σχολικές αίθουσες αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα στην ταχεία μάθηση. Αλλά, γιατί η ίδια κατάσταση παρατηρείται και σε σχολεία με μικρό αριθμό μαθητών ανά τάξη; Έχουμε το

παράδειγμα εκπαιδευτικού, που είχε ρόμικη καταγωγή και που βέβαια δεν ήταν γνωστό στους περισσότερους, και δεν έδειξε την ανάλογη ευαισθησία σε θέματα που αφορούσαν στην εκπαίδευση των τσιγγάνων μαθητών, δηλαδή δημιουργούσε και κάποια προβλήματα.

«Η υλοποίηση του θεσμού της ενισχυτικής διδασκαλίας». Αυτό το θέμα χωρά πάρα πολύ συζήτηση. Είναι αυτό που είπα από την αρχή, δηλαδή πολλές φορές όταν ζητούμε από την πρωτοβάθμια κάποιον εκπαιδευτικό να έρθει στο σχολείο, για να υπάρχει ενισχυτική διδασκαλία, τελικά παίρνει μια τάξη και δεν επιτυγχάνεται ο στόχος μας.

Με τις διαπιστώσεις αυτές έχουμε ως στόχο να καταδείξουμε την ανάγκη εξέτασης του παράγοντα «άνθρωπος», δηλαδή ότι δεν πρέπει να γενικεύουμε σε κάθε περίπτωση και να είμαστε απαλλαγμένοι από προκαταλήψεις και μυθοπλασίες. Τα «αργιογι» συμπεράσματα είναι βέβαιο ότι δημιουργούν μεγάλη σύγχυση και αρκετά συχνά ακροβατούμε ανάμεσα στο μαύρο και στο άσπρο παραλείποντας να εξετάσουμε και την περίπτωση του γκρι χρώματος. Η διαλλακτικότητα πρέπει να είναι αυτή που πρέπει να κερδίζει συνεχώς έδαφος.

Κλείνοντας, για να μη σας κουράσω, θα αναφερθώ λίγο στο ρόλο των φορέων εκπαίδευσης. Υπάρχει ένα οργανόγραμμα, στο οποίο βλέπουμε πρώτα το Υπουργείο Παιδείας και αμέσως μετά την πρωτοβάθμια και την δευτεροβάθμια εκπαίδευση και ακολουθεί ο διευθυντής, οι εκπαιδευτικοί, ο Σύλλογος Γονέων και Κηδεμόνων και στο τέλος οι μαθητές. Αυτό που έχω αποδώσει είναι οι αρμοδιότητες, δηλαδή το Υπουργείο Παιδείας θεσμοθετεί διατάξεις, αλλά θα πρέπει να υπάρχουν και οι ελεγκτικοί μηχανισμοί, για να μας βοηθούν και να προασπίζουν την καλή λειτουργία αυτών των διατάξεων. Η Πρωτοβάθμια εκπαίδευση, ο προϊστάμενος, οι σχολικοί σύμβουλοι να κάνουν πράξη αυτά τα οποία θεσμοθετεί το Υπουργείο Παιδείας. Στους εκπαιδευτικούς, που είναι το κλειδί της επιτυχίας, θα πρέπει το Υπουργείο Παιδείας να παρέχει συνεχή επιμορφωτικά προγράμματα, διότι μας το ζητούν οι εκπαιδευτικοί της Κέρκυρας και συνέχεια ρωτούν πότε θα γίνει κάποιο άλλο πρόγραμμα. Η διαπολιτισμική εκπαίδευση πρέπει να μπει και στο σχολείο και στο Πανεπιστήμιο έτσι, ώστε οι μαθητές οι οποίοι είναι αποδέκτες όλων αυτών να έχουν ένα καλύτερο αύριο. Και βέβαια ανάμεσα σ' αυτούς είναι και οι τσιγγάνοι μαθητές. Ευχαριστώ πολύ.